

Túl az északi sarkkörön

A szerző Joe Kis, aki Kiss József néven Pécsen 1956-ban szerezte meg orvosi diplomáját. Az alábbiakban olvasható Szerkesztőségünk felkérésére exotikus utazásáról megírt beszámolója.

Amióta Kanadában élek (1957), mindig vonzott a távoli észak. Jártam már többször Alaszkában, de a sarkkörön túl, a Jeges-tengerig, az „igazi” kanadai északra eddig még nem jutottam el.

2010. május végén aztán, hosszas készülődés után egy barátommal együtt Toyota 4 Runner kocsimmal végre útra keltünk lakhelyünkről, a Vancouver-szigeti Victoriából. Célunk az volt, hogy a Dempster-highwayn keresztül eljutunk az északi sarkkör felett 200 km-re fekvő Inuvik városába. A távolság Victoria és Inuvik között légvonalban 2300 km, nagyjából ugyanannyi, mint Gibraltár és Kijev között. Országúton azonban lényegesen hosszabb, közel 3500 km. Mivel a Dempster nem aszfaltszőnyeg, hanem a helyi viszonyokhoz alkalmazkodó köves út, és nagyobb a gumidefekt esélye, megfogadva az utazási kalauzok tanácsát, mi is két pótkeccsel indultunk.

Ötnapos normál úton megtett autózás után Dawson Citytől kissé keletre értük el a Dempstert, mely innen ágazik észak felé a nagyjából kelet-nyugati irányú Klondike-highwayból. Mivel a legendás Dawsonba, ahol az 1800-as évek végén kezdődött a „gold rush” (aranyláz), már késő délután érkeztünk, elhatároztuk, hogy nem vágunk neki a további útnak, inkább pár napot itt töltünk, ebben a történelmileg is érdekes kisvárosban. Természetesen meglátogattuk azt a helyet is, ahol a kis Bonanza partokban 1896-ban az aranyat megtalálták. Pár nap után aztán a kocsit feltankolva indultunk utunk eredeti célja felé.

A Dempster országút 747 km hosszú, Dawson Cityt köti össze Inuvikkal az Északnyugati területeken (North West Territories). Kanadában ez az egyedüli út, amelyik az északi sarkkör fölé viszi az utazót. Építtetését a kanadai kormány 1959-ben kezdte, de csak 20 év múlva, 1979-ben fejeződött be. Különös érdekessége, hogy teljes hosszában permafrosztra, azaz örökösen fagyott földrétegre épült. A fagyos alap olvadá-

sának megelőzésére az út 1,2–2,4 méter vastagú köves, kavicsos alapra került. A fagyott altalaj olvadása, az út felszínének besüllyedése, megrepedése egyébként katasztrofális következményekkel járhatna. A permafroszt hőmérséklete szakaszonként állandó ellenőrzés alatt áll, érzékeny műszerek regisztrálják folyamatosan a hőmérsékletét.

Az ötvenes évek közepétől jelentős olaj- és földgázkutatások folynak a Beaufort tengerben. (Ez a Jeges-tenger legdélibb része.) Ezek a kutatások voltak egyébként az egész út megépítésének legfontosabb indokai. Eredetileg olaj- és gázvezetékeket is terveztek vele párhuzamosan, de ezek még a mai napig nincsenek megépítve. Ennek több oka is van. Egyrészt a kanadai kormány eltörölte a szubvenciót, amit eredetileg a kutató vállalatoknak fizetett, másrészt a környezetvédelmi mozgalom erősen ellenezte és ma is ellenzi az olaj- és gázvezetékek építését a Mackenzie folyó völgyében, ezen kívül a bennszülött lakosság (inuit eszkimó és indián) is ellene volt. A nyolcvanas évek vége felé az olaj- és gázkutatások majdnem teljesen megszűntek, az utóbbi öt-tíz évben azonban ismét jelentős kutatások folynak a tengeren.

A Dempster országút több hegyvonulaton vezet keresztül. A legdélibb a Tumbstone, északabbra az Ogilvie és Blackstone vonulatának hóval borított hegytetői látszanak, s végül a Richardson csúcsai emelkednek. Az út mellett a tajga erdőségei és a tundra váltják egymást. Ez a vidék igen gazdag vadállományban. Többféle medve mellett még gyakori a grizli is, az út északabbi részének mentén pedig nagy csordákban legelnek a kanadai rénszarvasok, a caribouk, melyek április végén, május elején még északabbra, egészen a Jeges-tenger partjáig vándorolnak. A ragadozók közül farkast, rókát és vadmacskát is lehet látni. Több száz madárfaj él ezen a területen. Tavasszal és ősszel a vándormadarak ezreinek a gyülekezőhelye a tajga és a tundra. Az országút több kisebb-nagyobb

1. ábra. A szerző az északi sarkkörnél

folyó és tó mellett halad. A tavakban és folyókban a vízimadarak tömegei tanyáznak, s számtalan halfélre is lehet ezekben a vizekben horgászni.

Számottevő emberi település nincs. Egy-két házat azért itt-ott lehet látni, főleg az útvonal déli részein. Az országút felező pontján, a 371-es kilométerkönél épült az Eagle Plains Hotel, ahol benzinkút, kisebb autójavító műhely és egy nagy kemping zuhanyozóval, mosodával, étteremmel és internetszolgáltatással várja az utazókat. A vendégek nagy része itt szívesen megszáll egy éjszakára. Mi is ezt tesszük, kipihenjük az út eddigi fáradalmait. Vacsora után kint, a szabadban még sokáig gyönyörködünk a táj szépségében, hiszen este nyolc órakor a nap még távol van nyugvópontjától.

Reggel korán kelünk, a kocsit ismét feltankoljuk. A 405. kilométernél elérjük az északi szélesség $66^{\circ}33'$ -ét, az északi sarkkört! Itt, ahol felvilágosító táblák ismertetik a sarkkör jelentőségét, majdnem minden utazó megáll. Mi is több fotóval örökítjük meg a jelentős pillanatot. Június 22. után ettől a ponttól északra a nap hat

héten át nem nyugszik le, ezért kapta az északi terület a „Land of the midnight sun” (Az éjféli nap földje) nevet. A téli hónapokban viszont majdnem ugyanilyen hosszú ideig nem lehet a napot látni! A 465. kilométernél elhagyjuk a Yukon Territoryt, és átlépünk Northwest Territoriesbe. Amint tovább haladunk, két nagy folyón kell átkelnünk. Az első, melyet elérünk, a Peel folyó. Híd nincs rajta, kompon kelünk át a másik oldalra. A komp ingyenes, az átszállítás az országút szerves része. A második, a Peelnél is nagyobb folyó, a Mackenzie. Ez Kanada leg-hosszabb folyója. Az átkelőhely a Mackenzie és az Arctic Red River (Északi-sarki Vörös folyó) összefolyásánál van. Télen ezek a folyók befagynak, és autóval, sőt nagy teherkocsikkal is át lehet kelni a „jégutakon”. A Mackenzie majdnem egész hosszában, eredetétől a Jeges-tengerig – melybe hatalmas deltával torkollik – lakatlan területen folyik keresztül. Az átkelés után az út majdnem nyílegyenesen halad Inuvikig. Szerencsénkre a forgalom csekély, s így jobban elviselhető, hogy a nagy teherkocsik óriási porfelhőt vernek fel. Néha nem látunk öt

2. ábra. Többnyelvű üdvözlőtábla a Dempster út végén, Inuvik határában

méternél tovább a kocsink előtt. Ilyenkor megállunk, s megvárjuk, amíg elszáll a porfelhő. Az országút aztán a város előtt tíz kilométerrel aszfaltossá, teljesen portalanná válik. Délután 4 órakor érkezünk meg, és örömmel felsóhajtunk: „Nem volt gumidefektünk!”

Szállodai szobánk tágas, kényelmes, van benne internet, barátom mobiltelefonja is működik, telefonálunk hát hozzátartozóinknak Kanada legészakibb városából.

Inuvik modern város, az ötvenes évek második felében épült. Eredetileg a szomszédos Aklavik falut akarták a teljesen új településsel helyettesíteni. Ezt a települést azonban az árvíz többször elöntötte. Inuvik magasabban fekszik, mint Aklavik, ezért mentes az árvizektől. Van bőven hely a város további fejlődésére, van elég kavics és homok is, ami az építkezésekhez szükséges. A folyó ága itt is hajózható, az uszályok és más teherhajók jól közlekedhetnek. Idáig terjed a tajga erdősége, ettől északra már nem nőnek meg a fák. Legfeljebb csak kisebb bokrokat lehet látni. Az épületek fa- és acéloszlopokon állnak, melyek mélyen lenyúlnak az aktív permafroszton keresztül a stabilan fagyott földrétegbe, így az épületeket nem fenyegeti süllyedés vagy megcsúszás. Ezenkívül még az is növeli a biztonságot, hogy az épületek alapzata és a talaj között van egy 50–100 centiméteres réteg, ami biztosítja a meleg levegő elvezetését az épületek alól. Ugyancsak érdekes a vízvezeték- és szennyvízcsatornák elhelyezése. Ezeket a vezetékeket nem lehet a föld alá helyezni, mint a világ többi lakóterületén, ezért a föld felett az „utilidor” csatornában vannak.

Ezek az acélborítású csatornák jól szigeteltek, és ha szükséges, télen fűthetőek is. Majdnem minden épület az utilidorhoz van kötve, így az ivóvízellátás és a szennyvízelvezetés télen is biztosítva van.

Jelenleg a lakosság száma mintegy 3400 fő. Egyharmada inuviault (inuit = eszkimó), második harmada Gwich'in indián, a harmadik pedig Kanada déli részeiről és más országokból vándorolt be. Az épületek nagy része élénk színekre festett. Majdnem minden utca aszfaltozott.

Öt modern szállodája biztosítja a vendégek fogadását. Egyik nagyon érdekes intézménye a „közösségi kert és melegház”. Egy már nem használt hokiarénát alakítottak át melegházzá. A kertészkedő társaság tagjai egy bizonyos tagsági díj ellenében kertészkedhetnek egy 3×1,2 méter nagyságú, deszkával elhatárolt területen. Sem növény-, sem rovarirtó szereket nem szabad használni! A közösségi kertészek szakmai segítséget kapnak az aréna mellett lévő Aurora College (Aurora Főiskola) tanáraitól és tanulóitól. Ez a közösségi kert a legészakibb melegház Észak-Amerikában.

Inuvik a kereskedelmi és közigazgatási központja a nyugati északi-sarki területeknek. Nyáron uszályok és teherhajók szállítják a Mackenzie folyón a nem romlandó élelmiszerárúkat, autókat, építőanyagot, kisebb-nagyobb háztartási és ipari gépeket.

A város legismertebb, és legtöbbször fényképezett épülete a római katolikus Iglootemplom, amit társadalmi munkával építettek 1960-ban. A várostól délkeletre, nyolc kilométernyi távolságra van az a modern repülőtér, ahova rendszeres járatok közlekednek naponta Kanada déli városaiból. A kifutópálya egyaránt alkalmas a nagy, modern sugárhajtású gépek és a kisebb távokon közlekedők le- és felszállására is.

A Beaufort-Delta Health and Social Services központja az inuviki kórház. Ez a modern intézmény 2003-ban nyílt meg. Összesen 51 ágya van, ebből 17 ágy akut megbetegedések számára, 25 ágy krónikus kezelést igénylő betegeknek, 2 ágy szülészeti, 3 ágy csecsemő és 4

3. ábra. A vadonatúj inuviki kórház, egyben Kanada leghíresebb kórháza

Ágy az egy napnál nem hosszabb időt igénylő betegek részére szolgál. Rendszerint 7-9 általános orvos és 65 ápoló áll rendelkezésre a kórházi munkák elvégzésére. Az általános orvosok közül ketten altatóorvosok. A kisebb sebészeti beavatkozásokat, a császármetszést és az egyszerűbb traumatológiai műtéteket is általános orvosok végzik. Rajtuk kívül különféle szakorvosok rendszeresen látogatják a kórházat. Ők vagy Yellowknife vagy Edmonton kórházaiból jönnek, és 3-4 napot töltenek itt. Az orvosok ezen túlmenően interneten és a modern TELEHEALTH-en keresztül több ezer kilométer távolságban lévő szakorvosokkal és intézményekkel is kapcsolatba léphetnek. A kórházi laboratórium és röntgen modern, jól felszerelt. Az ambulancián 20-25 beteget látnak el naponta.

A saját orvosok mellett általában két-három orvostanhallgató és rezidens is rendelkezésre áll, akik Kanada, az USA és más országok egyeteméről és kórházaiból jönnek. Az orvosok és vendégápolók ingyenes lakást kapnak a kórház mellett épült 17 összkomfortos lakásban.

A kórház ellátási körébe tartozó hét kisebb településen ápolónők végzik az elsődleges betegellátást. Naponta tartanak rendelést, és végzik a közegészségügyi oktatás nagy részét is. A kórház orvosai havonta rendszeresen látogatják ezeket a településeket, s ilyenkor három-négy napot töltenek ott, naponta rendelést tartva. Ha kórházi kezelésre van szüksége a betegnek, akkor őt a MEDEVAC igénybevételével Inuvikba vagy még távolabbi kórházba is szállíthatják. Az ellátási körbe tartozó legtávolabbi település Inuviktól 600 kilométerre van. Az ellátási terület nagysága több mint egymillió négyzetkilométer, azaz tízszer nagyobb Magyarország jelenlegi területénél. Igaz viszont, hogy a lakosság száma kevesebb, mint 7000 fő.

Az egészségügyi szervek 2007–2008-ban egy viszonylag széles körű közvélemény-kutatást végeztek több kanadai egyetem, a helyi Aurora Kutatóintézet és más szervek közreműködésével. A kutatás eredményét az idén egy harmincoldalas közleményben adták ki. Ebből né-

hány fontosabb adat: A felmérésben 6 településen belül 288 család vett részt. A résztvevők nagy része túlsúlyos, 60 százalékuk cigarettázik (a kanadai átlag csak 22 százalék). Kb. tíz százalékuk magasabb a vércukra, nagy részük naponta iszik két-három üveg cukros, szén-dioxidos soft drinket. A lakosság többsége D-vitamin-hiányos, az idősebb lakosság körében gyakoriak az arterioszklerózisos megbetegedések.

A Mackenzie folyó deltája Kanada legnagyobb hasonló jellegű területe, 210 kilométer hosszú, és átlagban 60 kilométer széles. Több száz kisebb-nagyobb tó és áthatolhatatlan mocsár teszi ideális költő- és átmeneti tartózkodási helyé a több millió vándormadár számára.

Inuviktól a Jeges-tenger megközelítőleg 100 kilométer távolságra van. Nyáron és kora ősszel, autóval nem lehet Inuviknál északabbra utazni, télen viszont a „jégutakon” egészen a sarki tengerig fel lehet hatolni autóval is. Mi meg akartuk nézni mindenképpen a tengert, ezért egy Cessna 172 típusú géppel felrepültünk a szép nevű Tuktoyaktuk eszkimó településre. Az északi-sarki tengert június 5-én még jég borította, kivéve néhány, a parttal érintkező kisebb öblöt. Jegesmedvéket sajnos nem láttunk, de mindketten belemártottuk egyik lábfejünket a sarki tenger jeges vizébe!

Visszatérésünk Inuvikból Victoriába eseménytelen volt, de így is sok felejthetetlen élménnyel gazdagodva tértünk haza az összesen 8500 kilométeres utunkról.

DR. KISS JÓZSEF